

Ivan Teodorović*

REFLEKSIJE I PORUKE SAVJETOVANJA

Uvodne napomene

Već je tradicionalno skup ekonomista u Opatiji mjesto okupljanja ekonomske znanosti i struke, s jedne strane, i nositelja razvojne, ili ekonomske politike, sa druge strane. To je prilika za javno iznošenje rezultata znanstvenih i stručnih istraživanja od kojih su mnoga po svojim obilježjima trajna, kako po pojavama koje se uočavaju, tako i po svojoj paradigmatškoj naravi. To je prilika da se izlože i pogledi na tekuća kretanja i da se njihovim kritičkim sagledavanjem ukaže na moguća bolja ili, pak, drugačija rješenja.

U središtu su pozornosti sve pojavnosti društveno-ekonomskih kretanja na crti promjena i potpunijoj izgradnji suvremene tržišne ekonomije. Ona je pogled iznutra, ali i prema vani u odnosu na uže i šire okruženje. Pogled su iznutra kretanja, stanje i perspektive u gospodarstvu, kako s makroekonomskoga, tako i s mikroekonomskoga stajališta i njihovih bitnih sastavnica. To je prilika za usporedbu aktualnih programa i mjera razvojne i ekonomske politike s alternativnim modelima, ili pogledima. Pogledi na okruženje zasnivaju se na usporednom pristupu stvaranju suvremenoga gospodarskoga sustava, tj. na komparativnoj analizi definiranih ciljeva, i na ocjeni učinaka u njihovoj realizaciji. U tome su neizbježna pitanja vezana uz učinke globalizacije i uz poziciju malih ekonomija, ili procesa konvergencije u kontekstu približavanja i ulaska u EU.

Polazeći od takvoga stajališta, u svojoj je pozdravnoj riječi prigodom otvaranja 15. tradicionalnoga opatijskoga savjetovanja ekonomista, predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić posebno naglasio dvije činjenice. Prva se odnosi

---

* I. Teodorović, dr. sc., znanstveni savjetnik u Ekonomskom institutu, Zagreb.

na dugu tradiciju opatijskih savjetovanja ekonomista, a druga na veliku ulogu koju je naša ekonomska znanost, posebno Ekonomski institut, Zagreb, imala u održavanju duge tradicije opatijskih savjetovanja ekonomista. Nerijetko se kaže da se od tradicije ne živi. To je svakako točno, ali je točno i to da tradicija ima veliku ulogu u životu svakoga čovjeka, svake obitelji i svake organizacije.

Tako je tradicija imala veliku ulogu i u razvitku naše ekonomske znanosti. To se odnosi i na dugu tradiciju rada Hrvatskoga društva ekonomista, i to osobito po dvije osnove: tradicija opatijskih savjetovanja ekonomista već je spomenuta, a posebno dugu tradiciju ima časopis Hrvatskoga društva ekonomista "Ekonomski pregled" koji je osnovan još davne godine 1935. i koji je najstariji ekonomski časopis u ovome dijelu Europe. Na tu se tradiciju osvrnuo u svome uvodnome govoru predsjednik Republike Hrvatske jednako kao i na dugu tradiciju opatijskih savjetovanja.

Prvo opatijsko savjetovanje održano je u studenome godine 1968. To je godina velikih izazova i propitivanja budućeg društvenog i ekonomskog razvitka Europe. Tema savjetovanja bila je posvećena ostvarivanju velike društveno-ekonomske reforme iz godine 1965. Ta je reforma, kao što je poznato, dala ton i pečat svim reformskim zbivanjima na ovim prostorima sve do početka tranzicije. Posljednje opatijsko savjetovanje prije tranzicije održano je u studenome godine 1990. Osnovni je materijal za sva opatijska savjetovanja bila studija koju je pripremao Ekonomski institut, Zagreb. Tako je nastala serija knjiga koje su prema boji korica dobile popularni naziv «crvene knjige». Prva «crvena knjiga» iz godine 1968. davala je analitičke osnove i smjernice za djelotvoran razvitak gospodarstva i modela otvorene tržišno-planske privrede i radničkog samoupravljanja, ili, kako se običavalo govoriti, radničke demokracije.

Osnovna poruka 23. «crvene knjige» i opatijskoga savjetovanja u studenome godine 1990. odnosila se na početak tranzicije. Te su poruke dane u završnom prilogu te posljednje «crvene knjige» pod naslovom «Opća kriza socijalizma, krah boljševičke opcije i razvitak modela tržišne demokracije». Taj je prilog preveden na ruski, kineski i engleski jezik. Posebne poruke i toga priloga i toga (posljednjega 23. predtranzicijskoga opatijskoga savjetovanja) odnose se na apel ekonomistima da, koristeći ustavno načelo (Ustava iz godine 1974.) o izvornom suverenitetu republika, pomognu svojim republičkim vladama u procesu osamostaljivanja.

Sve se to, kako je spomenuo i predsjednik Stjepan Mesić, ne smije prepustiti zaboravu, jer su reformska događanja na ovim prostorima (i to - kako idejno-politička i teorijska, tako i praktična) ubrzala krah boljševičke opcije, pa i rušenje Berlinskoga zida. U svemu su tome i naša ekonomska znanost i naša opatijska savjetovanja dali svoj znanstveni doprinos.

15. tradicionalno opatijsko savjetovanje ekonomista nastavak je doprinosa koji naša ekonomska znanost neprekidno daje ostvarenjima reforme i tranzicije

u smjeru opće pluralizacije i demokratizacije hrvatskoga gospodarstva i društva. Doprinosi savjetovanja, bilo da su ta savjetovanja bila cjelovita ili parcijalna, ponekada i veoma usko fokusirana, ali zato najčešće veoma precizno ciljana, odražavaju intelektualni, tj. stvaralački napor i pritisak na donosioce odluka prema većem boljitku svih građana. To znači operativno definiranje društva blagostanja zasnovanoga na principima transparentnosti, učinkovitosti, na vladavini prava koja omogućuje ostvarivanje principa jednakih mogućnosti svakome pojedincu za inicijativu, invenciju i u konačnici za ravnopravnu tržišnu utakmicu.

Već je i prije u refleksijama ove vrste (Jurčić, 2005., 2006.) naglašavano da se s makroekonomskoga stajališta kao središnja problematika uzimaju: kvantitativne i kvalitativne karakteristike rasta; kretanja na tržištu rada i kapitala; unutarnja ravnoteža; vanjska ravnoteža.

Unutar tih široko obuhvaćenih pokazatelja nalaze se i specifične problematike, tj. izvedenice makroekonomskih fenomena i problematike.

Ono što sve više obilježava specifičnost ovoga skupa jest sve zamjetniji prodor mikroekonomske problematike, što je najvjerojatnije korelirano sa stupnjem riješenih makroekonomskih reformskih problema. Fokus se pomiče tamo gdje se makroekonomska rješenja konkretiziraju, ali i u područje u kojem postoje brojna pitanja na koja valja dati prave odgovore o učinkovitosti gospodarskih subjekata i gospodarstva u cjelini. S toga se stajališta središnje pitanje odnosi na konkurentnost gospodarskih subjekata u uvjetima otvorenosti i preuzimanja poslovnih i tržišnih rizika.

Navedeno, a možda i na neki drugi način napisano i nije nešto novo za čitatelja koji u kontinuitetu prati teme koje se od godine do godine, pa tako već tradicionalnih petnaest godina, iznose na ovim skupovima. Ono što je uočljivo jest da se u tijeku vremena podižu spoznajna razina i sadržajna kvaliteta, ali se dijelom i ponavljaju pitanja na koja nije odgovoreno ili koja su sagledavana iz malo drugačijeg kuta gledanja. Valjda je to i usud ekonomske znanosti koja ma koliko težila i ostvarivala kvantitativno zavidnu sofisticiranost ipak, pa možda i srećom jednim dijelom ostaje društvena, odnosno kvalitativna disciplina. Postoje tu i razlike u razini rigidnosti nositelja ekonomske politike i slobodnih ekonomskih analitičara, ali i razlike koje proizlaze i iz poimanja vremenskoga horizonta i relativne poželjnosti postavljanja i rješavanja nekih pitanja, ponekada i fundamentalnih.

Specifičnost je toga skupa bila činjenica da je on prethodio izborima za novi saziv Hrvatskoga državnoga sabora, odnosno za novu Vladu, kao demokratskom izrazu volje birača.

Skupu je prijetila opasnost da se pretvori u predizbornu tribinu, što je dobrim dijelom izbjegnuto postignutim konsenzusom da je to ekonomska, a ne politička tribina. Ipak, takve specifične okolnosti objašnjavaju nazočnost veću

od uobičajene aktualnih nositelja ekonomske politike i ponude alternativnih programa za iduće srednjoročno razdoblje. Stoga se u nastavku iznose istovremeno ocjene o postignućima i stavovi o propuštenim mogućnostima i pogledi o bitnim odrednicama ekonomske politike u godini 2008. slijedom objavljenih radova i izlaganja.

Globalizacija

Globalizaciju obilježava rastuća međunarodna razmjena roba i usluga, izravnih i portfolio investicija, tj. transfera kapitala, i poslovna povezanost među tvrtkama. U tim međunarodnim tokovima najistaknutije mjesto zauzimaju multinacionalne kompanije koje najviše pridonose svjetskoj integraciji nacionalnih ekonomija i poslovnim međuovisnostima. Globalizacija se oslanja na opću stabilnost i na otklanjanje barijera međunarodnim ekonomskim odnosima. Proces globalizacije obilježen je ubrzanom prostornom ekspanzijom uz geografsku polarizaciju. On je obilježen asimetričnim tendencijama koje su obilježene još uvijek postojećom asimetrijom informacija. U takvim se okolnostima u novo svijetlo stavlja uloga nacionalnih vlada, i to osobito kod problematike vlasništva i izvora gospodarskoga rasta (Macesich, Teodorović, Vojnić, 2005).

Globalizacija je kao općeprihvaćeni proces povećala međuovisnosti, pa je zato opravdano upozorenje o potrebi praćenja globalnih kretanja i pozicioniranja ekonomske politike, i to na način da se ublaži izloženost mogućim eksternim šokovima (Veselica, 2007). Pozicija malih nacionalnih ekonomija u uvjetima globalizacije posebno je izložena. One ne mogu bitno utjecati na opća kretanja, tako da se bit njihovoga pozicioniranja svodi na mogućnosti i brzinu prilagodbi promjenama u okruženju.

Posljedice sadašnjih poremećaja na svjetskim financijskim tržištima učincima prelijevanja utječu na realni sektor nacionalne ekonomije. Ne iznenađuje stoga upozorenje zamjetnoga broja ekonomista da je potrebno više se usredotočiti na pitanja rasta realnoga sektora u novim uvjetima. Takvo upozorenje dao je i predsjednik Republike Hrvatske u uvodnom izlaganju proteklog opatijskog savjetovanja.

Hrvatsko gospodarstvo danas i u neposrednoj budućnosti

Gospodarska su kretanja u Hrvatskoj pod utjecajem eksternih i internih čimbenika. Kretanje ekonomija zemalja članica EU u cjelini i pojedinih vodećih ekonomija bitan je čimbenik koji utječe na kretanja nacionalne ekonomije s ob-

zirom na razinu ekonomske povezanosti sa zemljama EU. Iako je ta ekonomska grupacija ostvarivala pozitivne stope rasta one još uvijek nisu odraz ambicija za preuzimanjem jedne od vodećih uloga u svjetskim razmjerima. Uzroke tome valja tražiti u još uvijek nedovršenom procesu strukturnih prilagodbi i u nedovoljno snažnom djelovanju ekonomije znanja, barem ne onako kako su bili postavljeni početni ciljevi prilikom usvajanja Lisabonske deklaracije.

Među državama EU nove su članice i većina država iz regije ostvarivale iznadprosječne stope rasta u protekle dvije godine. Hrvatska se u tome drži zlatne sredine, ali se postavlja pitanje: je li mogla i bolje i uz koje pretpostavke? O tome će u nastavku još biti riječi. Ipak, uzeto u cjelini dobar tijek pretpostupnih pregovora koje Hrvatska vodi s EU upućuju na mogući datum ulaska Hrvatske u članstvo ove grupacije. Iskustva zemalja koje su bile u toj fazi upućuju na zaključak da kako datum ulaska postaje izvjesniji, tako raste i zanimanje za tim ekonomskim prostorom poglavito što se tiče izravnih inozemnih ulaganja. To će prema svim očekivanjima ubrzati proces konvergencije prema razinama razvijenosti zemalja EU. Na sadašnju razinu konvergencije upućuju podaci Eurostata prema kojima je hrvatski BDP prema paritetu kupovne moći u godini 2006. iznosio 52%, i to bez uključivanja u procjenu udjela sive ekonomije, a što je učinjeno kod svih novih članica EU. Zanimljivo je napomenuti da je prema paritetu kupovne moći od Hrvatske niži BDP evidentiran za Bugarsku sa 37% od europskog prosjeka i Rumunjsku 39%, a Poljska je na istoj razini kao i Hrvatska. Za proces konvergencije prema EU potrebno je završiti otvorena pitanja reformskog karaktera, srediti do kraja normativnu sferu, ali i primjenu zakona i novih standarda. Za vrijeme procesa konvergencije potrebno je i nadalje osigurati primjerene stope rasta, više stope aktivnosti stanovništva uz fleksibilnije tržište rada i izvoznu ekspanziju.

Kao interni čimbenici mogu se u biti navesti stupanj dovršenosti reformskih mjera i razina izvršenosti predviđenih mjera ekonomske politike. Ekonomska je politika godine 2006. i 2007. ostvarila gotovo sve zacrtane ciljeve. Stopa rasta ostvarena je u godini 2006. na razini od 4.8%, a procjena je za 2007. približno 5.3%. Takav rast popraćen promjenama između sektora i unutar sektora odražava se pozitivno na kretanje zaposlenosti, ili na razinu nezaposlenosti koja je u godini 2006. iznosila 16.6%, a u godini 2007. procjena se kreće oko 14%. Ipak, osnovni su izvori rasta državna ulaganja u infrastrukturne projekte i potrošnja stanovništva. Ti izvori rasta odrazili su se svojim izravnim i izvedenim učincima na kretanje vanjskoga duga.

Unatoč sveukupno dobrim makroekonomskim pokazateljima problem dvostrukih deficita stavlja pod veliku pasku Hrvatsku ekonomiju. Tendencije u kretanju izvoza i uvoza ohrabruju, iako još uvijek nisu dovoljno uvjerljive. Deficit u robnoj razmjeni s inozemstvom ne pokazuje bitne naznake poboljšanja i njegova je procjena na razini od oko 7%.

Ukupan vanjski dug raste i približava se kritičnoj točki. U tom je ukupnom vanjskome dugu smanjen, doduše, dug države na oko 22%, ali zato rastu svi ostali oblici zaduživanja. Očito je da je politiku HNB (koju inače valja provoditi) potrebno značajnije uskladiti s mjerama fiskalne politike, ne narušavajući pritom uvjete ekonomske stabilnosti, već naprotiv, smatrajući ekonomsku stabilnost bitnim uvjetom za osiguravanje stabilne gospodarske situacije i u perspektivi.

Potrebno je naglasiti da fiskalna sfera nosi obilježja konsolidacije, povećane transparentnosti i povećanoga nadzora na strani prihoda i rashoda. Fiskalni je deficit smanjen na 2,6% u godini 2007. i približio se zadovoljavanju kriterija iz Maastrichta. Tome su pomogla i provedena institucionalna rješenja i unapređeno planiranje državnog proračuna. U odnosu na razinu bruto nacionalnog dohotka, državni je proračun preveliki. Postavlja se pitanje: koliko je on popravljen priljevima iz privatizacije i priljevima od povećane potrošnje stanovništva, posebno umirovljenika? Mjere ekonomske politike moraju se još više usredotočiti na rashodovnu stranu proračuna i moraju biti usmjerene na racionalniju preraspodjelu po korisnicima, a prije svega na definiranje modela racionalnijeg funkcioniranja u sustavima zdravstva, socijalne skrbi i još u nekim javnim rashodima. To naprosto znači da postojeći koncept u biti ide prema eliminaciji fiskalnoga deficita i da je put prema ubrzanijem ostvarivanju ekonomske politike, provedba reformskih zahvata koji su ostali polovični ili nedovršeni.

Konkurentna pozicija gospodarstva još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Postoji nekoliko pristupa u mjerenju razine konkurentnosti po zemljama. Nedavno je istraživanje ukazalo na objektivno najprihvatljiviji pristup koji se zasniva na rezultatima metodologija koje promjenjuju World Economic Forum i EBRD (Lovrinčević, Ž., D. Mikulić, E. Rajh, 2007). Sukladno s tim metodologijama Hrvatska očito zaostaje za naprednijom skupinom tranzicijskih zemalja (Baltičke zemlje, Češka, Slovačka, Slovenija, Mađarska), ali je konkurentnost Hrvatske u kontinuiranom rastu. Kako ističu autori, Hrvatska bilježi relativno dobre konkurentne pokazatelje u području infrastrukture, porezne politike, trgovinskog i deviznog sustava i u području monetarne politike. Dalje ostaju najproblematičnija područja vezana uz pojedine pravne aspekte poslovanja poduzeća (izdavanje dozvola, uknjižba vlasništva, zaštita ulagača i kvaliteta institucija). Uz otklanjanje tih problematičnih područja, potrebno je načelno naglasiti da dodatnu mogućnost podizanja konkurentnosti osigurava skromna i učinkovita država. U državi koja u svome području donosi racionalne ekonomske odluke i kojoj je zadatak stvarati uvjete za ubrzan rast. Samo visoke stope rasta osiguravaju ubrzanije radno aktiviranje stanovništva, smanjivanje stope nezaposlenosti do socijalno prihvatljivih razina i jačanja izvozne orijentacije nacionalne ekonomije.

Industrijska politika

Industrija čini okosnicu izvoza Republike Hrvatske. Od početka tranzicije pokazalo se da je industrija, a posebno prerađivačka industrija, veliki gubitnik. Prerađivačka industrija bilježi neprekidni pad po udjelu u BDP. I njezin oporavak od početka godine 2000. nije dovoljan da bi nadoknadio ubrzaniji rast drugih sektora. Prerađivačka industrija još uvijek nije u realnom izrazu dosegla razinu proizvodnje iz kraja osamdesetih godina 20. stoljeća kada je indeks u godini 2006. u odnosu na godinu 1989. iznosio 85%). Postepeni oporavak i značaj industrije u gospodarskoj aktivnosti, u izvozu i u zapošljavanju postali su toliko relevantnima da se pitanje sagledanja industrijskog razvitka gotovo samo po sebi nametnulo. Tome su pomogle i konkretne spoznaje na razini EU koja se nije odrekla okvirne industrijske politike na razini Unije, kao niti sektorskih strategija, bilo da su one okrenute problematičnim sektorima ili, pak, onima koje pridonose povećanom transferu znanja, tj. porastu ljudskog kapitala u samoj proizvodnji. Dakle, postoji fokusiranost na politike u sektorima viših i visokih tehnologija, a na zemljama članicama je da razviju svoje strategija, polazeći od općih načela i okvira EU, ali uvažavajući pritom i svoje specifičnosti, odnosno prioritete.

Od Hrvatske se u ovoj fazi pregovora s EU očekuju izrade sektorskih razvojnih strategija i njihovi provedbeni programi. Prvi koraci u tome smjeru učinjeni su na razini usvajanja osnovnih dokumenata. Osim okvirnoga strateškoga dokumenta na razini nacionalne ekonomije, donesene su okvirne mjere ekonomske politike (Lokin, B., M. Živković, M. Mlinarević, 2007.). Definitivno je potrebno politiku industrijskog razvitka kompleksnije osmisliti za srednjoročno i dugoročnije razdoblje, i to u kontekstu poveznica s politikom EU i s pozicioniranjem hrvatske industrije u odnosu na širu regiju. Prevladava stav da Hrvatska vlastiti strateški okvir za razvitak mora konkretizirati i fokusirati koristeći se kompleksnim instrumentarijem industrijske politike na razinama općih mjera, horizontalnih i sektorskih mjera usklađenih s osnovnim kriterijima EU (Vedriš, 2007.; Spevec, 2007.).

Ono što je hvalevrijedno to su usvojene sektorske strategije razvitka tradicionalnih industrija, a koje su u problemima poput industrije tekstila i odjevnih predmeta, industrije kože i proizvoda od kože i industrije drva i proizvoda od drva. Strategije razvitka tih industrija ukazuju na činjenicu da je uz određene realne uvjete moguć njihov opstanak i razvitak. Oslanjajući se na zaista respektabilnu tradiciju, na akumulirano znanje i stalnu prisutnost na inozemnim tržištima, te industrije imaju perspektivu u osloncu na primjenu vlastitih znanja, u transferu znanja i tehnologija, i to u smjeru pomaka prema višim razinama složenosti proizvodnje i proizvoda iskazane razvijanjem vlastitoga dizajna, robne marke i tržišnog repozicioniranja prema specifičnim ciljanim tržišnim nišama. Osnovni je cilj podizati razinu proizvodnosti osnovnih čimbenika proizvodnje, osuvremenjivati organizaciju proizvodnje, odnosno povećavati konkurentnost proizvođača i

njihovih proizvoda. Da bi to bilo moguće, predviđene su i odgovarajuće potpore koje su dominantno horizontalnoga karaktera. Njih je potrebno aktivirati na osnovi osmišljenih i objektiviziranih razvojnih programa i uz podršku odgovarajućih institucija i ustanova.

Sve analize upućuju na to da u prerađivačkoj industriji postoje nepovoljna sektorska struktura proizvodnje i nepovoljan izvoz prema stupnjevima složenosti. Sa druge strane, mjesto koje prerađivačka industrija ima u području angažmana raspoloživih resursa i poglavito izvoza upućuje na potrebu osmišljavanja njezinog razvitka, usmjerivanja u okvirima nove tržišne paradigme, ali i na crti svih napora koje ulaže u razvijanje industrije i Europska Unija. Prerađivačka industrija još uvijek nije do kraja završila proces privatizacije, a to znači da državno vlasništvo ili ozbiljnije udjele države i državnih agencija nije zamijenila onim vlasnicima koji učinkovitije i odgovornije upravljaju takvim resursima. To mora biti jedan od prioriteta. Druga je važna činjenica da u industriji još uvijek nije u potpunosti završen proces restrukturiranja. U tijeku tržišnih prilagodbi nacionalnih ekonomija u tranziciji razlikuju se dva procesa restrukturiranja: pasivno i aktivno. Proces pasivnoga restrukturiranja hrvatske industrije praktički je završen, a aktivno je restrukturiranje vezano uz izradu, usvajanje i primjenu razvojne vizije industrije, sektorskih strategija i strategije samih tvrtki. Aktivno restrukturiranje realnoga sektora, osobito industrije u kraćem će roku ublažiti stopu rasta zaposlenosti, pa se, prema tome, neće neposredno odraziti na porast stope aktivnosti stanovništva. Ipak, provedba aktivne politike restrukturiranja zasnovane na razvojnim programima i horizontalnim mjerama podrške uz dopunu normativnih i institucionalnih rješenja omogućit će na srednji rok otklanjanje sadašnjih slabosti i ograničenja, a to su niska proizvodnost rada, visoki jedinični troškovi, niska razina inovativnih aktivnosti, nedovoljno ulaganje u razvijanje ljudskih resursa i sl.

Mora se naglasiti da u dinamičnim unutarnjim procesima i vanjskom ekonomskom okruženju osnovni dokumenti ne mogu ostati nepromijenjeni. Za takvo su dinamiziranje ekonomskih procesa potrebni sustavna istraživanja i kontinuirana razmjena na relaciji znanost – struka – politika. Mnoga su područja nacionalne ekonomije nedovoljno istražena, mnogi novi fenomeni tek dotaknuti, a najveći je problem način transfera novih spoznaja i znanja u području njihove primjene. Polazeći od iskustava drugih zemalja - razvijenih novih ekonomija i onih u nastajanju, vrijeme je da se osmisli jedno tijelo koje bi bilo u funkciji obostranih transfera na već spomenutoj relaciji znanost – struka – politika. Poruka 15. savjetovanja u tome smislu ide u smjeru pune podrške ekonomskoj i ukupnoj politici za što prije uspostavljanje institucionalne suradnje ekonomske znanosti i ekonomske politike osnivanjem Ekonomskog savjeta, ili Vijeća ekonomskih savjetnika, na što se ponovno ukazuje.

Potrebno je operativnije uspostaviti poveznice između razvojne i gospodarske politike, a to se posebno važnim čini u slučaju industrijske politike. Cilj in-

dustrijske politike mora poći od detaljne analize stanja i mogućnosti razvitka, ali o tome još nisu na cjeloviti način i u potpunosti načinjene analize koje bi dale kompletnu dijagnozu. Tekuće aktivnosti Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva za sagledanje mogućnosti razvitka industrije i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za analizu znanstvenih osnova u suradnji sa znanstvenim institucijama i ustanovama ohrabrujuće su u tome smjeru. Prve spoznaje govore o nezadovoljavajućoj strukturi, o prevladavajućim udjelima proizvodnje s niskim i srednjim udjelima složenosti proizvodnje i proizvoda, ali i o kadrovskim ograničenjima koja se naziru ako se ne promijeni politika u obrazovanju i na tržištu rada. Cilj je industrijske politike reindustrijalizacija aktivnim restrukturiranjem prema fokusiranim tržištima i fleksibilizaciji proizvodnje. Moraju se stvoriti uvjeti da se znanje usporedno s podizanjem razine i implementira. Za to je presudna inovativna funkcija koju prate i pomoci u razini opremljenosti rada. Drugim riječima, za realokaciju resursa prema njihovoj većoj učinkovitosti potrebna su nova ulaganja koja će podići razinu složenosti proizvoda i odraziti se u konačnici povoljnijom izvoznom strukturom.

Ostvarivanje industrijske politike mora se zasnovati na načelima: konkurentnosti, jačanja inovativnosti, razvitka ljudskoga kapitala, učinkovitosti, multiplikativnosti i regionalne uravnoteženosti.

Ulogu države potrebno je usmjeriti od djelovanja prema slučaju (vertikalne potpore) na djelovanje na proces (horizontalne potpore), pa tako valja definirati odnos vidljive ruke Keynesa i nevidljive ruke A. Smitha (Vojnić, 2007.). Takav je pristup posebno važan sa stajališta aktivne politike i odnosa prema sektorima od nacionalnog interesa. Na osnovi toga potrebno je završiti proces transformacije države razvijanjem sustava funkcionalnih agencija.

Regionalni razvitak

Dosadašnji se razvitak na normativnom ustroju i izvedenim načelima odvijao u uvjetima snažne centralizacije i rastuće privlačne moći najrazvijenijih urbanih sredina i regija.

Dosadašnje analize upućuju na zaključak da je potreban novi pristup u osmišljavanju razvitka boljim fokusiranjem na regionalnu problematiku razvitka. Ovdje valja naglasiti da je analitički dokazana (bez obzira na razlike u pristupima i na korištenu analitičku osnovu) činjenica postojanja velikih regionalnih razlika razvijenosti, ali i unutar regija na razini lokalnih jedinica uprave i samouprave (Grčić, B., 2007.). S toga je aspekta i homogenizacija regija na evidentiranim razinama razvijenosti privid. Dakle, regionalnoj se politici mora pristupiti na drugačiji način, pri čemu je potrebno preispitati postojeću regionalizaciju, koju

se mora učiniti funkcionalnijom i racionalnijom, kako u realnim mogućnostima u odnosu na EU, tako i u odnosu na koncept društvenog i ekonomskog razvitka Hrvatske (Ž., Lovrinčević, Z. Marić, E. Rajh, 2005.).

Na regionalni razvitak utječe bitno i fiskalna komponenta. U težištu su razmatranja odnosi centralizacije i decentralizacije. Decentralizacija je potreba radi adekvatnijega razvitka na lokalnoj razini, ali tako da se osiguraju financijska disciplina, tj. osnovna načela fiskalne politike i načelo solidarnosti, želi li se doista omogućiti jednaka razvojna prilika za sve.

Trajni fenomeni u dobro osmišljenim tržišnim ekonomijama postoje kod onosa aglomerativnih i deglomerativnih čimbenika na prostorni, tj. regionalni razvitak. Ti fenomeni postoje i kod nas, a njihovo je sagledanje i objektivno smanjivanje regionalnih razlika moguće analizom sadašnje i perspektivne dodane vrijednosti, međuregionalnih prelijevanja ostvarenoga dohotka, demografskih čimbenika i, dakako, institucionalnih rješenja. Potrebna je koordinacija regionalne i prostorne politike. Za to se mora ojačati institucionalna pozicija regija povećanjem kompetentnosti regionalnih razvojnih institucija, ali i regionalne konkurentnosti.

U konačnici za regionalni razvitak i za novu regionalnu razvojnu politiku valja stvoriti preduvjete za odgovarajuću stručnu podršku da bi se povećala apsorpciona moć i da bi se iskoristile realne razvojne mogućnosti na toj razini. Kod toga se opet mora naglasiti potreba definitivne uspostave pravne države i eliminacije korupcije i na ovim razinama, ili drugačije rečeno - prije svega na ovim razinama.

U ime Hrvatskoga društva ekonomista dr.sc. Mladen Mlinarević na samom je početku informirao sudionike savjetovanja da prof. dr. sc. Dragomir Vojnić, koji je bio glavni i odgovorni urednik časopisa "Ekonomski pregled" više od 25 godina, na početku nove godine 2008., tu dužnost prenosi na prof. dr. sc. Ivana Teodorovića. Odgovarajuću odluku donio je glavni odbor Hrvatskoga društva ekonomista na svojoj sjednici od 15. rujna godine 2007.

LITERATURA

1. Grčić, B., (2006.), «Regionalna politika hrvatske u kontekstu pridruživanja Europskoj uniji», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2007.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 212 – 239.
2. Jurčić, Lj., (2005.), «Refleksije i poruke Savjetovanja», *Ekonomski pregled* br. 12, str. 1297-1306.
3. Jurčić, Lj., (2006.), «Refleksije i poruke Savjetovanja», *Ekonomski pregled* br. 12, str. 971-978.

4. Macesich, G., Teodorović, I., Vojnić, D., (2005.), *The Croatian Economic Development – Transition Towards the Market Economy*, (Teodorović, I., Ž. Lovrinčević, D. Mikulić, M. Nušinić, S. Zdunić, urednici), Ekonomski institut, Zagreb.
5. Lokin, B., M. Živković, M. Mlinarević, M., (2007.), «Industrijska politika i EU», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2008.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 120 – 138.
6. Lovrinčević, Ž., D. Mikulić, E. Rajh, (2007.), «Kakva je stvarna konkurentnost hrvatskog gospodarstva i živimo li uistinu sve lošije ili ipak bolje?», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2008.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 143 – 86..
7. Lovrinčević, Ž., Z. Marić, E. Rajh, (2005.), »Kako optimalno regionalizirati Hrvatsku?«, *Ekonomski pregled*, br.12, str. 1109 – 1160.
8. Mervar, A. i ostali, (2007.), *Croatian Economic Outlook Quarterly*, No.32 / October, Ekonomski institut, Zagreb.
9. Spevec, O., (2007.), «Uloga i značaj politike i prava zaštite tržišnog natjecanja i državnih potpora u provedbi industrijske politike Republike Hrvatske u perspektivi skorog članstva u Europskoj uniji», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2008.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 320 – 349.
10. Teodorović, I., G. Buturac, (2006.), «Perspektive razvitka industrijske proizvodnje u Hrvatskoj i intra – industrijska razmjena», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2007.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 161 – 82.
11. Vedriš, M., (2007.), «Hrvatska konkurentnost – industrijska politika kao alat promjena», u: *Ekonomska politika Hrvatske u 2008.*, Hrvatsko društvo ekonomista – Inženjerski biro, Opatija, str. 139 – 159.
12. Veselica, V., (2007.), *Globalizacija i nova ekonomija*, A.G. Matoš, Samobor, Ekonomski fakultet, Zagreb, Hrvatsko društvo ekonomista, Zagreb, Inženjerski biro, Zagreb, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb.
13. Veselica, V. i D. Vojnić, (2005.), «Quo vadis Croatia, Petnaest godina tranzicije – gdje je Hrvatska», *Ekonomski pregled*, br 12, str. 1253 – 1287.
14. Vojnić, D., (2007.), «Ekonomska znanost i ekonomska politika u povijesnoj retrospektivi i aktualnom trenutku», *Ekonomija/Economics*, godina 14, br.1, listopad, str. 55 – 78.

